

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
grondboringen aan de Smeijersdijk 9 te
Zuna, gemeente Wierden (Ov.)**

H. Buitenhuis

ARC-Rapporten 2006-109

Groningen
9 januari 2007
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van grondboringen aan de Smeijersdijk 9 te Zuna, gemeente Wierden (Ov.)

ARC-Rapporten 2006-109
ARC-Projectcode 2006-314

Opdrachtgever
Consulmij Milieu bv
Bevoegd gezag
Provincie Overijssel, mw. drs. S. Wentink
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer booronderzoek
20081

Tekst
H. Buitenhuis
Afbeeldingen
B. Schomaker
Redactie
A. Ufkes
Eindredactie
J. Schoneveld

Status
definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 9 januari 2007

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Aanleiding voor het onderzoek is het voornemen om op het onderzoeksterrein een woning te bouwen. Omdat de werkzaamheden gepaard zullen gaan met verstoringen in de bodem, dient voorafgaand hieraan in het kader van de nationale en internationale regelgeving een archeologische inventarisatie van de (directe omgeving van de) onderzoekslocatie te worden uitgevoerd. De firma Consulmij Milieu bv uit Hattem is verantwoordelijk voor het onderzoek naar mogelijke beletselen (milieu, geluid, archeologie e.d.) en heeft, naar aanleiding van een schrijven van de provinciale archeoloog, mw. drs. S. Wentink, aan ARC bv Archaeological Research & Consultancy opdracht gegeven tot het uitvoeren van een kort archeologisch bureau-onderzoek en een archeologische veldverkenning. De veldverkenning heeft plaatsgevonden op 29 november 2006 en is uitgevoerd door dr. H. Buitenhuis van ARC bv. Het grondwerk (boren) is uitgevoerd door Poelsema Veldwerk Bureau (PVB). Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.¹

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie maakt deel uit van het perceel Smeijerdijk 9 te Zuna, gemeente Wierden (afb. 1). Naast de bestaande bebouwing is de bouw van een nieuwe woning gepland in wat nu een paardenloopbak is.

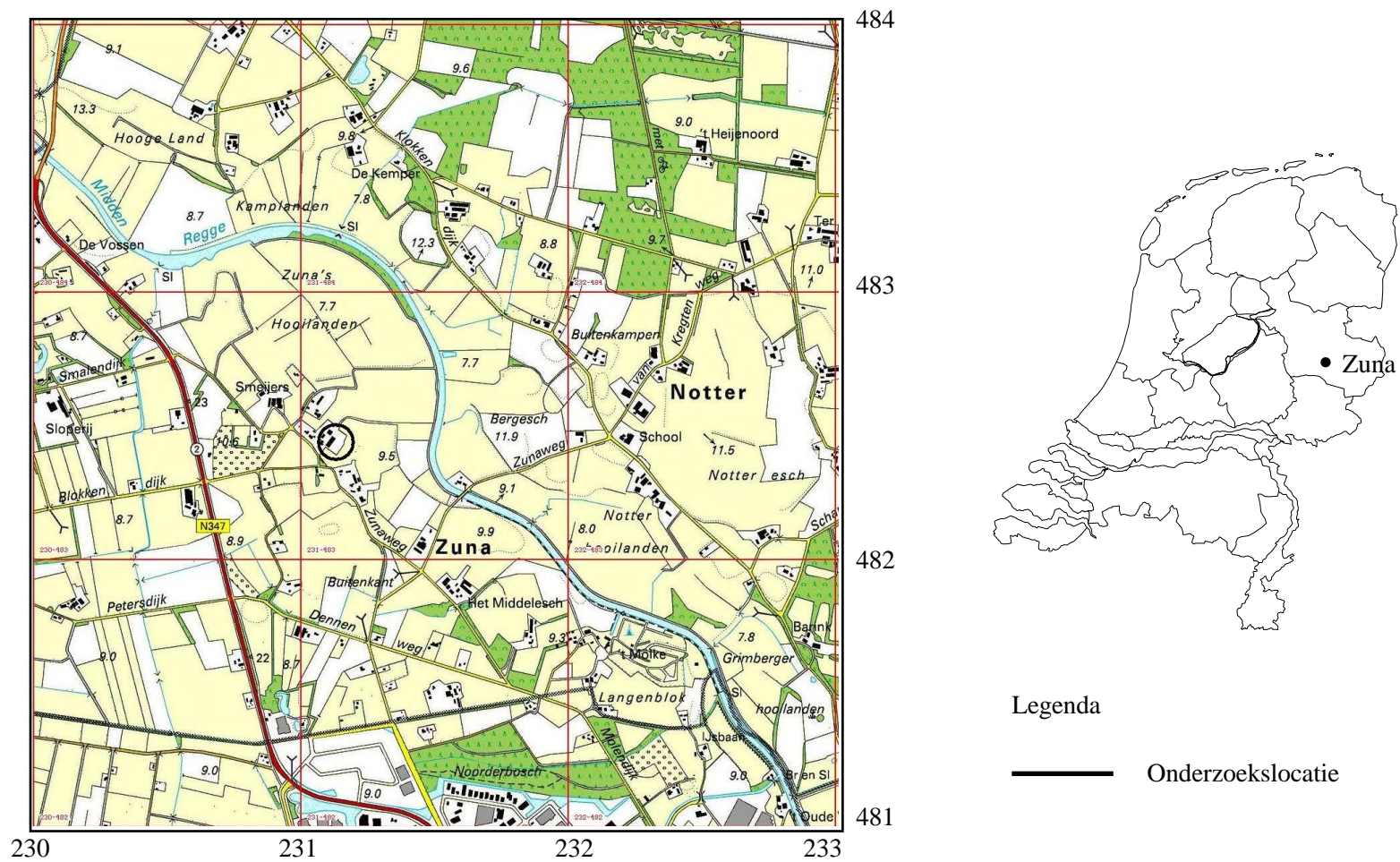
1.3 Objectgegevens

Provincie	Overijssel
Gemeente	Wierden
Plaats	Zuna
Toponiem	Smeijerdijk 9
Kaartblad	28D
Coördinaten	231.092/483.428; 231.108/483.448 231.149/483.421; 231.134/483.401
Type object	erf
Type bodem	veldpodzol
Geomorfologie	dekzandrug (helling)
Grondwaterstand	80–160 cm beneden maaiveld

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe, het voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren.

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie (omcirkeld) en omgeving. Bron: Topografische Dienst Nederland.

Aan de hand van de op deze wijze verkregen gegevens wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied eventueel een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

Bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Gegevens met betrekking tot bekende en te verwachten archeologische waarden worden onder meer ontleend aan Archis². Voor een goede beeldvorming van de ontstaansgeschiedenis van en de bodemopbouw binnen het plangebied worden geomorfologische en bodemkundige kaarten geraadpleegd. Getracht is, om informatie met betrekking tot bekende verstoringen in de bodem te achterhalen. Voor een overzicht van de historische en subrecente situatie van het plangebied is topografisch-historisch kaartmateriaal bekeken. Tenslotte zijn de resultaten van voorgaand archeologisch onderzoek – gepubliceerd in archeologische rapporten – nagetrokken op relevantie en bruikbaarheid voor het onderhavige onderzoek.

Inventariserend Veldonderzoek (IVO)

In het vooroverleg tussen de opdrachtgever en de provinciale archeologe mw. drs. S. Wentink, is door laatstgenoemde al aangegeven dat het terrein een hoge algemene archeologische verwachting heeft. De gemeente en de eigenaar hebben aangegeven dat de woning wordt gebouwd op een locatie waar nu een paardenbak is en waar vroeger drie kuilvoerplaten waren. Bij de verwijdering van deze platen zou grond zijn afgegraven. Er is echter geen overeenstemming over de mate van vergraving, wat mw. Wentink er toe heeft geleid om verkennend booronderzoek aan te bevelen om de intactheid van de bodem vast te stellen.

1.5 Werkwijze

Op het onderzoeksterrein zijn in totaal vijf boringen gezet ten behoeve van de archeologie (zie bijlage 1 en afb. 2). Vier boringen zijn gezet op of in de directe omgeving van de bouwlocatie en één boring is noordelijker op het erf gezet. De boringen zijn gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 12 cm. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het terrein en het inspecteren van

²Het digitale archeologische informatiesysteem voor Nederland waarvan de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) deel uitmaken.

ontsluitingen waaronder molshopen. De vondstzichtbaarheid was goed als gevolg van zeer weinig begroeiing.

2 Bureau-onderzoek

2.1 Beschrijving van het onderzoeksgebied

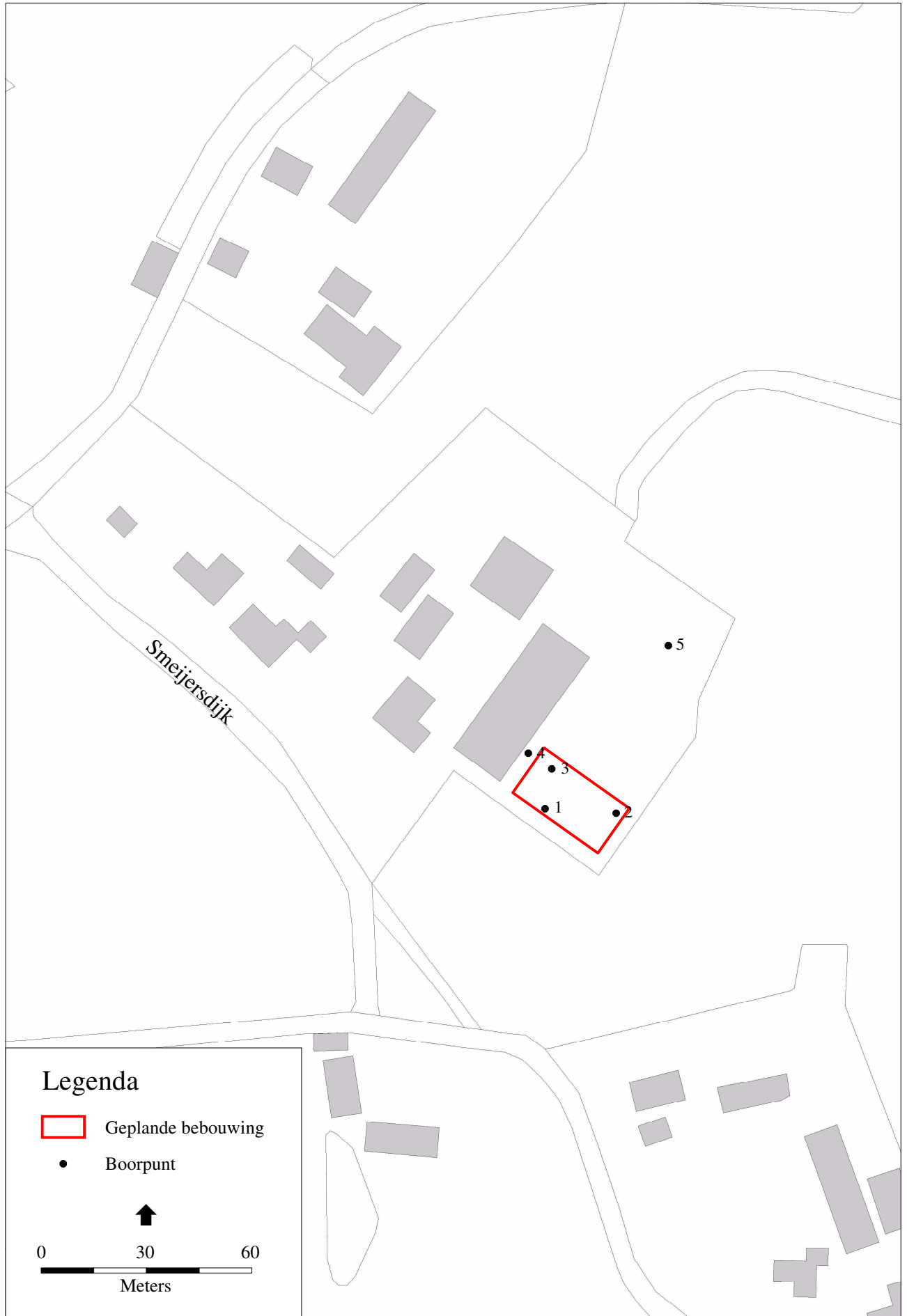
Het onderzoeksterrein is gesitueerd in het oostelijk zandgebied, gelegen ten oosten van de Gelderse IJssel en ten zuiden van de Overijsselse Vecht (Berendsen 2000). Het gebied wordt gekenmerkt door een sterk microreliëf. Op korte afstand komen grote verschillen voor in hoogteligging, bodemtypen en waterhuishouding. Als gevolg van ijsbedekking hebben zich stuwwallen gevormd. In het grootste deel van het oostelijk zandgebied bestaat het oppervlak uit dekzand of fluvioperiglaciale afzettingen (Formatie van Twente). Het reliëf is gekenmerkt door vlakke afvoerloze depressies, dekzandkopjes en -ruggen. Plaatselijk komen smalle stroken beekafzettingen (Singraven Formatie) voor. De holocene beken volgen over het algemeen de rivierlopen die al tijdens het Weichselien bestonden (de vierde ijstijd ten tijde waarin het dekzand is afgezet).

De onderzoekslocatie is gelegen op een noordwest-zuidoost georiënteerde dekzandrug, niet ver van het beekdal van de Midden-Regge. Volgens de Bodemkaart van Nederland 1:50.000 bestaat de bodem uit hoge zwarte enkeerdgrond (afb. 3). Hierbij is een dikke laag, veelal stalafval, op het dekzand opgebracht om de grond te verrijken. In een natuurlijke situatie had zich in het dekzand een veldpodzol kunnen ontwikkelen, afhankelijk van de grondwaterstromingen. Op de bodemkaart is aangegeven dat een podzolbodem zich slechts op een deel van het dekzandgebied heeft gevormd. Hierbij zullen de grondwaterstromingen, verticaal of horizontaal naar de beekdalen, een rol hebben gespeeld. De huidige grondwaterstanden bevinden zich op een diepte van 80–160 cm beneden het maaiveld.

2.2 Bekende archeologische waarden

Een dekzandrug in de nabijheid van een beekdal is een aantrekkelijke bewoningsplaats. Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) (afb. 4) zijn vier terreinen in de directe omgeving als terreinen met een hoge archeologische waarde gekwalificeerd (nrs. 13616, 13613, 13629 en 4734). Dit zijn alle vier terreinen met esdekken waarin en -onder archeologische resten en lagen zijn aangetroffen.

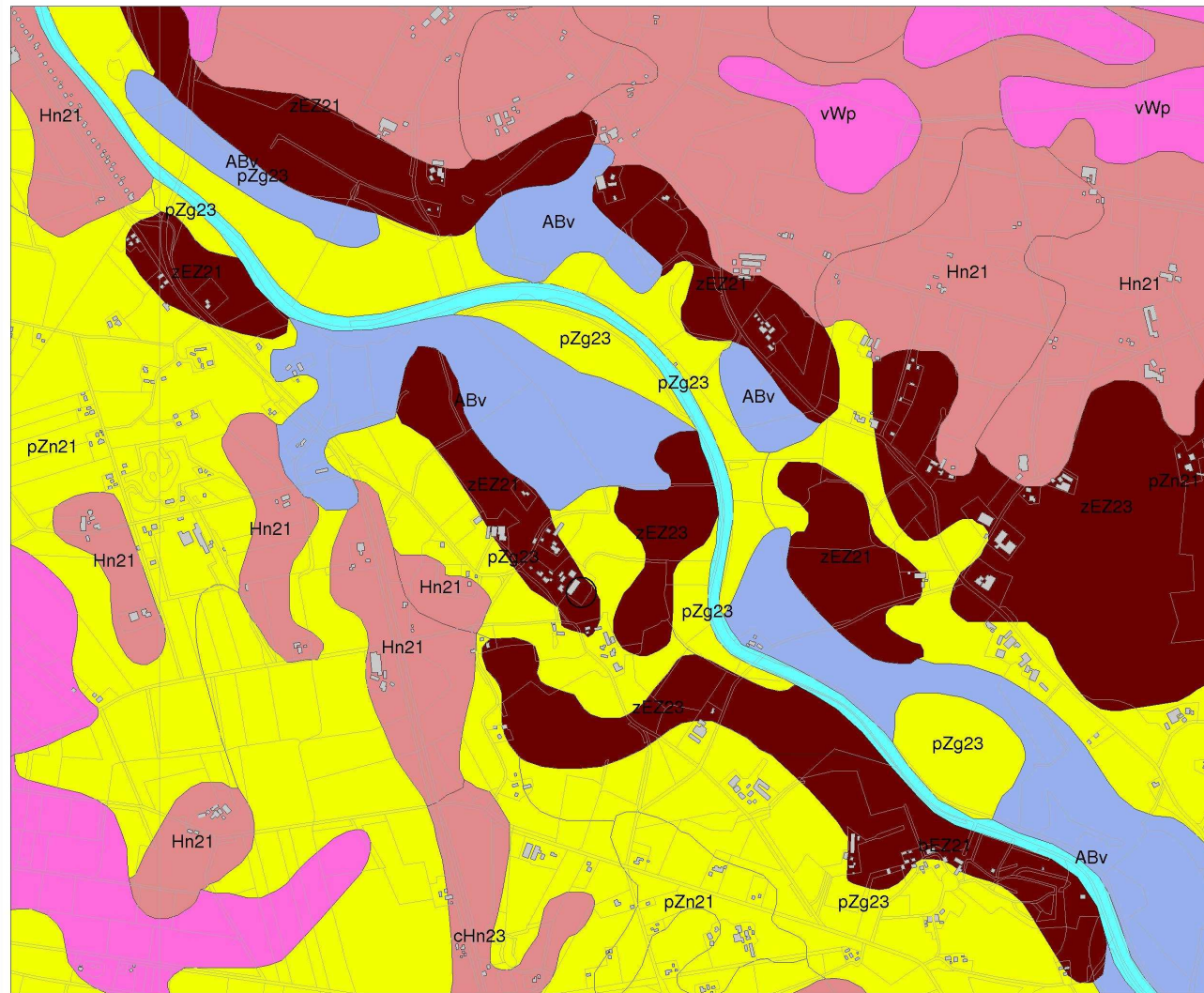
In het bijzonder zijn op het terrein 13616, waarvan de onderzoekslocatie deel uitmaakt, resten gevonden van een esdekcomplex met sporen van bewoning uit het Mesolithicum, Laat-Neolithicum, IJzertijd en Late Middeleeuwen. Bij grondwerkzaamheden zijn in dit gebied een strijdhamer en een aantal laatmiddeleeuwse scherven gevonden; in een tuin bij diep ompspitten 10 kg kogelpotscherven, dertig scherven Pingsdorfaardewerk, een weefgewicht en huttenleem; en uit een kuil aardewerk, (vuur)steen, houtskool en verbrand bot uit de IJzertijd. Op en onder de akker zijn ook 25 vuursteenresten uit het Mesolithicum en een aantal kogelpotscherven gevonden. Onder het esdek (de eerdgrond) is een fossiele cultuurlaag aanwezig.

Afbeelding 2 Locatie van de boorpunten op het onderzoeksterrein te Zuna. Kaart: B. Schomaker

07-12-2006

232847 / 485000

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- HUIZEN
- BODEM ((c)Alterra)**
 - Associaties
 - Brikgronden
 - Bebouwing
 - Dijk, bovenlandstrook
 - Dikke eerdgronden
 - Fluviatile afz ouder pleistoceen
 - Groeve, gegraven, mijnstort
 - Kalksteenverweringsgronden
 - Oude rivierkleigronden
 - Overige oude kleigronden
 - Ondiepe keileemgronden
 - Leemgronden
 - Zeekleigronden
 - Mariene afz ouder pleistoceen
 - Niet-gerijpte minerale gronden
 - Oude bewoningsplaatsen
 - Rivierkleigronden
 - Kalkh lutumarme gronden
 - Veengronden
 - Moerige gronden
 - Water, moeras
 - Podzolgronden
 - Kalkloze zandgronden
 - Kalkhoudende zandgronden
- PLAATSNAMEN

0 500 m

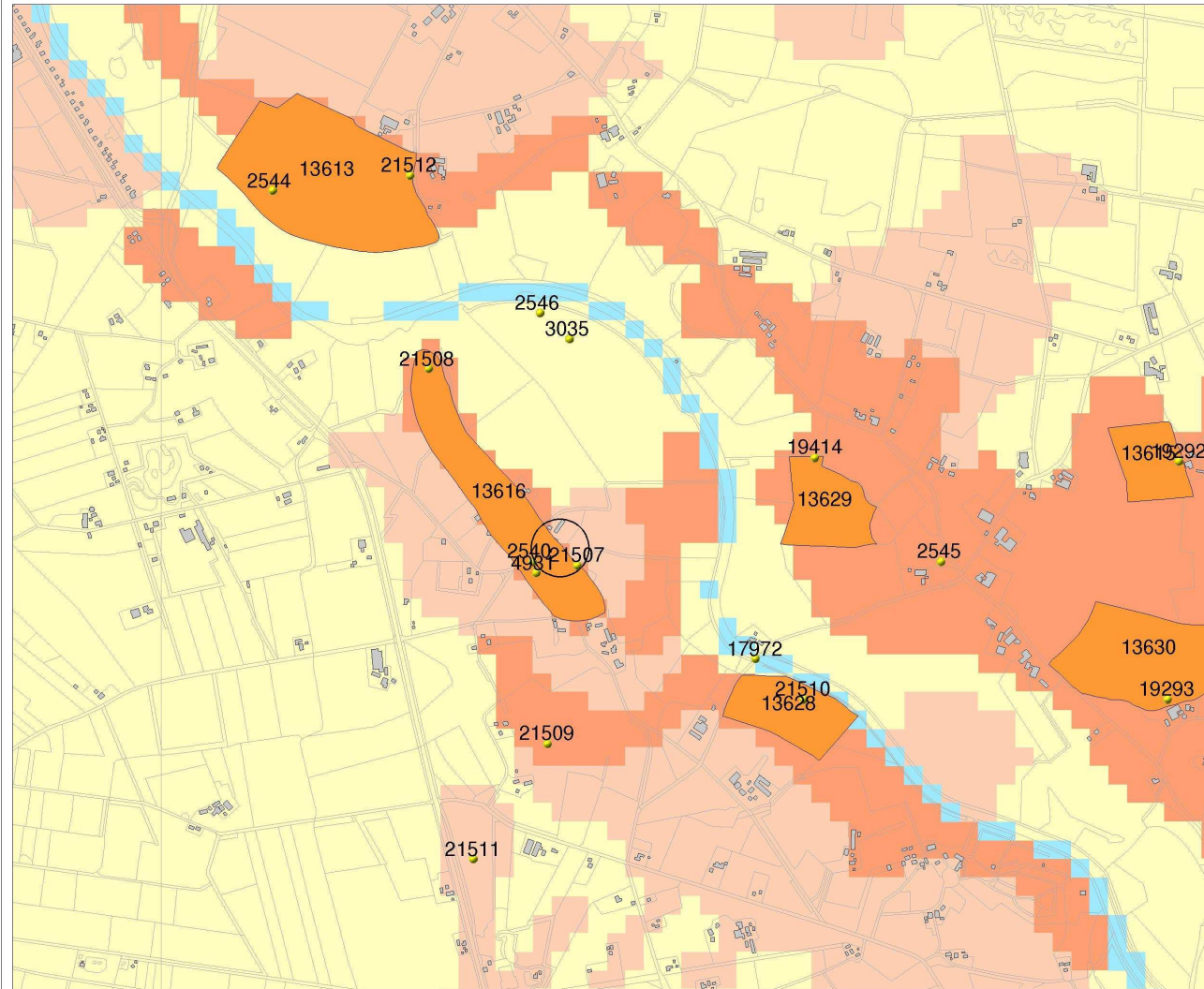
RACM
Archis2

229599 / 482346

Afbeelding 3 Bodemkaart van de omgeving van de onderzoekslocatie (omcirkeld). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II, 7 dec 2006.

07-12-2006

232847 / 485000

Legenda

- WAARNEMINGEN
- MONUMENTEN
 - archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- IKAW
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd
- PLAATSNAMEN
- PROVINCIES

RACM
Archis2

229599 / 482346

Afbeelding 4 Archeologische verwachtingswaarden, monumenten en waarnemingen in de omgeving van de onderzoekslocatie (omcirkeld). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II, 7 dec 2006.

2.3 Historische situatie

Zuna is een kleine woongemeenschap bestaande uit een klein aantal boerderijen met bijgebouwen. Al op historische kaarten van 1832–1855 (Geudeke et al. 1990) is bebouwing op deze locatie aanwezig. Tevens wordt het gebied naar de Regge omschreven als de Zunas Hooilanden. Dit wijst er op dat dit vrij natte gronden zijn geweest. Op de kaart uit 1908 (Van der Leest et al. 2005) is de situatie niet veranderd.

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de bij het bureau-onderzoek verkregen informatie kan een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied worden opgesteld. De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie) zeer hoog. In de directe omgeving van de bouwlocatie zijn archeologische overblijfselen uit het Mesolithicum, Neolithicum, IJzertijd en Late Middeleeuwen aangetroffen. Verwacht kan worden dat op de onderzoekslocatie ook sporen en overblijfselen uit deze perioden kunnen worden aangetroffen, indien de bodem intact is. Het inventariserend bodemonderzoek dient daarom vooral om vast te stellen of dit het geval is. Een intacte bodemopbouw van dit terrein zou moeten bestaan uit een bouwvoor waaronder zich een enkeerdgrond of eslaag bevindt met daaronder dekzand.

3 Inventariserend veldonderzoek

3.1 Bodemopbouw

In bijlage 1 wordt de bodemopbouw bij de verschillende boorpunten gegeven. Bij de bouwlocatie is de bouwvoor 50–100 cm dik en bestaat deze uit rommelig zand. Bij boorpunt 1 bestaat de bovenste 80 cm uit opgebracht zand van de paardenbak, waaronder een 20 cm dikke bruinige zandlaag is gevonden. Deze laag kan een restant van de eerdgrond zijn, maar kan ook een verstoring zijn van de bodem ten tijde van de bodemafgraving en het storten van het zand van de paardenbak. Bij de boorpunten 2, 3, en 4 bestaat de bouwvoor vooral uit donkerbruine, humeuze grond. Dit is enkeerdgrond, maar volgens de eigenaar is deze grond bij de aanleg van de paardenbak van elders aangevoerd en gestort. Onder deze bouwvoor is alleen zeer fijn, licht witgeel zand gevonden, soms sterk ijzerrijk. Dit zand lijkt onverstoord dekzand te zijn.

Bij punt 5 is geboord om een vergelijking te hebben met een bodemopbouw iets verder van de paardenbak die deels lijkt te zijn verstoord. Hier is echter ook een bouwvoor van 120 cm van gemengd zand gevonden op een horizont van sterk ijzerhoudend, licht witgeel fijn zand. De huidige eigenaar heeft medegedeeld dat de vorige bewoner veel grond heeft opgebracht op het gehele erfterrein.

3.2 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek zijn er geen vondsten in de boorkernen aangetroffen, ook niet in de humeuze enkeerdgrond die van elders zou zijn aangevoerd. Ook aan het oppervlak zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

4 Conclusie

Doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied en de intactheid van de bodemopbouw ter plaatse vast te stellen. Uit het bureau-onderzoek werd afgeleid dat op de onderzoekslocatie sporen en overblijfselen uit diverse perioden kunnen worden aangetroffen, indien de bodem intact is. Het inventariserend bodemonderzoek diende daarom vooral om vast te stellen of dit het geval is. Een intacte bodemopbouw van dit terrein zou moeten bestaan uit een bouwvoor waaronder zich een enkeerdgrond of eslaag bevindt met daaronder intact dekzand.

Het booronderzoek heeft aangetoond dat tot een diepte van 80–120 cm beneden het maaiveld de bodem is verstoord bij de boorpunten 1 en 2. Deze laag bestaat uit opgebracht zand dan wel gemengde, mogelijk teruggestorte enkeerdgrond. In de onderliggende laag zijn geen resten van een oude (podzol)bodem gevonden. Bij de boorpunten 3 en 4, net aan de rand van het onderzoeksterrein en net daarbuiten lijkt de enkeerdgrond tot een diepte van 80–100 cm niet verstoord. Aangezien de overgang van de eerdgrond naar het dekzand geleidelijk tot diffuus verloopt is de top van het dekzand mogelijk intact. In het onverstoorde dekzand kunnen sporen zoals van paalkuilen, greppels of kuilen worden gevonden.

In antwoord op de vraagstelling van het onderzoek kan worden gesteld dat de bodem vanaf 80–120 cm beneden het maaiveld uit onverstoord dekzand bestaat, waarin zich mogelijk nog sporen van menselijke activiteiten kunnen bevinden. Archeologische resten hiervan zijn (nog) niet aangetroffen. Bodemafgraving tot een diepte van 2,50 m beneden maaiveld heeft niet plaatsgevonden. Wel lijkt in het grootste deel van het terrein de enkeerdgrond te zijn verstoord.

5 Aanbeveling

Omdat er voor het terrein een hoge archeologische verwachting is en de verwachte bodemopbouw (enkeerdgrond op dekzand) deels aanwezig lijkt te zijn, kan worden verwacht dat hier (nog) sporen van menselijke activiteiten worden aangetroffen. In haar brief, kenmerk 3.199.06/sw/447, adviseert de provinciale archeoloog mw. drs. S. Wentink dat, indien er geen ontgroning tot een diepte van 2,5 m beneden maaiveld heeft plaatsgevonden, er verder archeologisch onderzoek in de vorm van een proefsleuf dient te worden uitgevoerd. Aangezien echter, volgens opgave van de ontwikkelaar de bodem tot maximaal 80 cm beneden maaiveld zal worden verstoord, lijkt het niet waarschijnlijk dat hierdoor intacte archeologische resten worden vernietigd.

Gezien het gestelde en de resultaten van het vooronderzoek wordt daarom, na overleg met de provinciale archeologe mw. drs. S. Wentink, aanbevolen het terrein

vrij te geven voor de voorgenomen bouwactiviteiten. Daarbij moet echter worden opgemerkt dat indien toch dieper dan 80 cm beneden maaiveld wordt verstoord, er toch nog op aanwezigheid van archeologische sporen dient te worden gelet, en indien aanwezig, dit onverlet aan het bevoegd gezag dient te worden gemeld.³

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2000. *Landschappelijk Nederland*. Assen (Fysische Geografie van Nederland). 2e druk.

Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 3 Oost-Nederland 1830–1855*. Groningen.

Leest, A. van der, H. Stam & H. Wonink (red.), 2005. *Grote Historische topografische Atlas ± 1905, Overijssel, schaal 1:25.000*. Tilburg.

³Mw. drs. S. Wentink, Het Oversticht, Postbus 531, 8000 AM Zwolle. Tel. 038 - 421 32 57.

Bijlage 1 Boorstaten

Locatiebepaling	geschat, detailkaart 1:10
Referentievlak	Nieuw Amsterdams Peil
Maaiveldhoogtebepaling	geschat, hoogtekaart 1:10
Nauwkeurigheid maaiveldhoogte	100 cm

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)	g1	zwak grindig
Z zand		
		humus (onderdeel lithologie)
bijmengsel (onderdeel lithologie)	h1	zwak humeus
s1 zwak siltig	h3	sterk humeus
s2 matig siltig		
grind (onderdeel van lithologie)		

boring 1 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
80 Zs1	licht geel	scherp	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: opgebrachte grond.
100 Zs1	geelbruin	geleidelijk	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Opmerkingen: rommelig.
135 Zs1	oranjegeel	geleidelijk	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, veel.
300 Zs1	grijswit	beëindigd	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor.

boring 2 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
50 Zs1	licht grijs	scherp	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, weinig.
80 Zs1	donker grijsbruin	scherp	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Opmerkingen: eerdgrond.
110 Zs1	geelbruin	geleidelijk	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, weinig.
125 Zs1g1	geel	beëindigd	Zandmediaanklasse: zeer fijn.

boring 3 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
80 Zs2h3	donker bruingrijs	geleidelijk	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor. Opmerkingen: rommelig, eerdgrond.
100 Zs1	licht geelbruin	diffuus	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, weinig.
150 Zs1	geel	geleidelijk	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, weinig.
200 Zs1	geelwit	beëindigd	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, spoor.

boring 4 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
100 Zs1h1	donker grijsbruin	scherp	Zandmediaanklasse: zeer fijn. Bodemkundige interpretaties: eerdgrond.
130 Zs1	licht geel	diffuus	Bodemhorizont: C. Nieuwvormingen: roestvlekken, weinig.
150 Zs1	geelwit	beëindigd	Zandmediaanklasse: zeer fijn.

boring 5 Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
120 Zs1h1	grijsbruin	geleidelijk	Vlekken: licht gevlekt, geel. Bodemkundige interpretaties: rommelig.
200 Zs1	licht witgeel	beëindigd	Vlekken: sterk gevlekt, oranje. Zandmediaanklasse: zeer fijn. Nieuwvormingen: roestvlekken, weinig.